

tion on the basis of the intersubjectivity as profound operational and motivational factor of the creative worldview, where the main attention is paid to the role of the unconscious in determining pre-image prerequisites of the perceptive construction of the world's image. It is noted that the effectiveness of studying the role of unconsciousness in the creative worldview is caused by the fact as far the research of actualization process of profound prerequisites like its forming factors is carried out. The inquiry of methods CARUS is found to be obvious because it will serve as a universal background for the investigation of any cognition process, a kind of activity and so on. It will definitely help in clarifying of the origins of profound prerequisites of a creative worldview.

Key words: creative worldview, pre-image prerequisites, pre-image, unconscious, experience, strategy, intersubjective perception, disposition.

Отримано: 11.08.2013 р.

УДК 159.922

А.В.Васильченко

Дослідження переживання заздрощів у юнацькому віці

А.В. Васильченко. Дослідження переживання заздрощів у юнацькому віці. У статті оприлюднюється авторська дослідницька програма, метою якої є вивчення переживань заздрощів у юнацькому віці як сенситивному періоді усвідомлення власних здобутків і надбань та формування ставлення до життєвого успіху оточуючих. Будуючи стратегію і тактику дослідницької роботи, ми виходили з того, що формування заздрощів є складним, цілісним системним утворенням, психологічна природа якого відображає особливості самосвідомості людини, її потребо-мотиваційної та емоційно-вольової сфер. У зв'язку з цим, особлива увага була приділена вивченню у юнаків глибинних смислових уявлень про заздрощі, дослідженню психологічних особливостей потреб і мотивів юнацького віку, а також специфіки емоційних проявів і вольової організації у цьому віковому періоді. Генералізація та екстраполяція отриманої інформації дозволять створити психологічний портрет осіб, які мають виражені неспецифічні психологічні ознаки заздрощів, що знаходять своє відображення на рівнях поведінкових, когнітивних та емоційних проявів.

Ключові слова: заздрощі, самосвідомість, самореалізація, фрустрація потреб, дестабілізація психоемоційного стану, амбівалентність переживання заздрощів, деструкції поведінки, ідентичність.

А.В.Васильченко. Исследование переживания зависти в юношеском возрасте. В статье предложена авторская программа исследования, целью которой является изучение переживания зависти в юношеском возрасте как сензитивном периоде осознания собственных достижений и прерогатив, а также формирования отношения к жизненному успеху окружающих. Разрабатывая стратегию и тактику исследовательской работы, мы исходили из того, что формирование зависти является сложным, целостным системным образованием, психологическая природа которого отражает особенности самосознания человека, его потребностно-мотивационную и эмоционально-волевую сферы. В связи с этим основное внимание было сосредоточено на изучении юношеских глубинных смысловых представлений о зависти, психологических особенностей их потребностей и мотивов, а также специфики эмоциональных реакций и волевой организации в этом возрасте. Генерализация и экстраполяция информации позволит создать психологический портрет личностей, которые имеют выраженные неспецифические психологические характеристики зависти, что находит свое отображение на уровнях поведенческих, когнитивных и эмоциональных проявлений.

Ключевые слова: зависть, самосознание, самореализация, фрустрация потребностей, дестабилизация психоэмоционального состояния, амбивалентность переживания зависти, деструкции поведения, идентичность.

Актуальність. Погляди на заздрощі як моральну сторону поведінки особистості та формування системи її міжособистісної взаємодії у соціально-психологічній реальності розкривають неоднозначне бачення вченими різних психологічних шкіл цього явища та шляхів його вивчення.

Перші погляди на прояви заздрощів та їх деструктивні характеристики ми знаходимо ще в працях філософів періоду античності (Платон, Аристотель, Ксенофонт, Сократ та ін.) та Нового часу (Р. Декарт, Ф. Бекон, Ф. Ларошфуко, І. Кант, Б. Спіноза, С. К'єркегор, Ф. Гегель, А. Шопенгауер та ін.). Тоді як перші наукові спроби їх теоретико-методологічного аналізу належать школі психоаналітиків. З 50-х років ХХ століття заздрощі стають предметом обговорення у соціальній і віковій психології.

На думку багатьох західноєвропейських вчених (А. Адлер, У. Джеймс, О. Кернберг, М. Кляйн, Х. Розенфілд, З. Фройд, Е. Фромм, К. Хорні, К. Юнг та ін.), механізмами формування заздрощів є суперечності у міжособистісних відносинах батьків і дітей, бо саме тут закладаються основи самооцінки і рівня домагань особистості, міри її прагнення до влади, почуття приниженості, провини, хворобливого честолюбства, «втечі від свободи» тощо.

Результати досліджень вітчизняних вчених (К. Муздибаєв, І. Котова, І. Кон, О. Соколова, Р. Александрова, А. Бодальов, Е. Бреус, Н. Карпова, А. Ковальов, В. Куніцина, В. Лабунська, Ю. Менджерницька та ін.) підтверджують існування такої залежності: схильність до заздрощів багато в чому пояснюється порушеннями у спілкуванні, непродуктивним соціальним порівнянням, коли життєва енергія заздрісної особистості спрямовується не стільки на власне вдосконалення, скільки на руйнацію стосунків з більш успішними людьми.

На думку В. Мясіщева, для суб'єкта заздрощів характерна патогенна система стосунків, яка руйнує об'єкт заздрощів, створює ситуацію переконструювання системи сталих стосунків з оточенням, що особливо загрозливо в юнацькому віці. Як правило, він (суб'єкт) або не усвідомлює подібних почуттів, або витісняє і маскує їх (тому важливо використовувати валідні методи їх (заздрощів) об'єктивного вивчення).

У цілому, заздрощі є тією моральною особистісною якістю і формою поведінкового прояву, яка не характерна для неупереджених, самодостатніх людей, здатних спрямувати свою енергію на самореалізацію. Саме така поведінка сприяє формуванню позитивного ставлення до успіхів інших та конструктивному оцінюванню власних невдач. Проте подібні погляди на природу заздрощів є більше декларативними і потребують емпіричного підтвердження.

Особливо вивчення цього питання необхідне в умовах економічного розшарування населення країни, прогресування соціальної нерівності. В умовах нестабільної соціально-психологічної реальності заздрощі спрямовуються не стільки на окремих осіб, скільки на певні соціальні групи, що може призвести до міжгрупової конфронтації і, навіть, соціально-політичної та економічної нестабільності в державі.

Саме тому глибоке науково зважене вивчення психологічної природи заздрощів є об'єктивною необхідністю. Це дозволить не лише з'ясувати їх психологічну природу, а й використати отримані знання для забезпечення продуктивного розвитку особистості, її прагнення до саморозвитку і самореалізації. Саме це зумовило вибір досліджуваної нами проблеми.

Метою нашого дослідження є теоретико-методологічне вивчення психологічних особливостей переживання заздрощів у юнацькому віці.

Об'єктом дослідження визначено переживання заздрощів у групах юнаків, **предметом** – психологічні особливості та детермінанти переживання заздрощів у юнацькому віці.

Ми схильні розглядати заздрощі як системне динамічне психічне явище, яке залежить від змісту міжособистісних взаємин, індивідуальних характеристик носія цієї моральної якості, особливостей його потребо-мотиваційної та ціннісної сфер, де провідна роль належить суб'єктивній потребі в самореалізації. Отже, основу структурно-функціональної моделі переживання заздрощів у юнацькому віці складають: міра здатності юнаків до самореалізації та задоволеність їх основних потреб, структурна ієрархія ціннісних орієнтацій особистості, особливості її вольової організації та психоемоційних реакцій.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези було сформульовано наступні завдання дослідження: 1. Зробити теоретичний аналіз стану розробки проблеми заздрощів у науковій літературі. 2. Охарактеризувати детермінанти, види, функції, конструктивні та деструктивні наслідки заздрощів і створити їх структурно-функціональну модель. 3. З'ясувати психологічну природу та особливості переживання заздрощів у юнацькому віці.

Аналіз наукових досліджень. Теоретико-методологічними основами дослідження стали наукові положення про: культурно-історичну, соціальну і соціально-психологічну природу заздрощів (Аристотель, Платон, Сократ, Геродот, Плутарх, Гомер, Гесіод, Ф. Бекон, Т. Гоббс, С. К'єркегор, Б. Менделів, Ф. Ніцше, А. Шопенгауер); форми буття особистості (М. Бахтін, Л. Віготський); роль стосунків у природі заздрощів (М. Кляйн); місце смислових настанов особистості у регуляції її взаємодії із світом (О. Асмолов); міжособистісні стосунки і порушення в спілкуванні (І. Казарінова, В. Куніцина, В. Погольша), а також теорії розвитку особистості (А. Адлер, У. Джеймс, З. Фройд, К. Хорні, Е. Еріксон, Г. Олпорт, К. Роджерс, А. Маслоу, Я. Гошовський, Т. Титаренко); теорії розвитку самосвідомості (О. Асмолов, А. Бодальов, О. Шмельов); теорії кризи ідентичності особистості (О. Донченко, Е. Еріксон, Дж. Марсія, Т. Титаренко, М. Савчин, Л. Шнейдера, О. Іганська, Г. Свіденська, І. Середницька); теорії ідентичності особистості (Е. Еріксон, Р. Баумайстер, У. Джеймс, Е. Еріксон, А. Маслоу, Дж. Мід, Ж. Піаже, З. Фройд, К. Юнг, А. Адлер, К. Хорні, А. Фройд, М. Бахтін, Л. Віготський, Д. Ельконін, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн); вчинкову психологію (В. Роменець) тощо.

У нашому дослідженні, яке триває з 2009 року, взяли участь студенти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (за-

гальна кількість експериментальної вибірки – 250 осіб; вибірка відповідає вимогам зовнішньої, внутрішньої та операціональної валідності).

Наукова новизна роботи – це теоретичне та емпіричне обґрунтування психологічної природи заздроців та їх переживання у юнацькому середовищі; у виокремленні основних тенденцій і детермінант заздроців та створенні їх структурно-функціональної моделі.

Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні знань про психологічні характеристики заздроців і особливості їх переживань у юнацькому віці.

Практичне значення дослідження передбачає використання отриманих результатів для створення необхідних умов, які б сприяли запобіганню деструктивних заздроців та їх руйнівних для особистості наслідків.

Виклад основного матеріалу. Деструктивні заздроці формуються під впливом несприятливих для особистісного самозбереження та самоповаги зовнішніх чинників (ситуація соціальної несправедливості, соціальна, економічна, політична, культурна, історична нестабільність, дегуманізація суспільства, обмеження соціальної активності, соціальна дистанція з бажаним станом або об'єктом тощо) та індивідуальних властивостей особистості (соціальне аутсайдерство, некритичність, неадекватна самооцінка, відсутність прагнення до саморозвитку, примітивна потребомотиваційна сфера, система цінностей, переживання внутрішнього дискомфорту, постійний інтерес до досягнень та здобутків інших тощо).

Агресивно-фрустраційний характер заздроців виявляється у прагненні знищити об'єкт заздроців або нанести шкоду їх суб'єкту. Наслідками дестабілізуючого впливу заздроців є низька здатність до саморегуляції та саморозвитку, критичного осмислення власних вчинків, потенціалу, можливостей.

За класифікацією М. Ткача, існують конструктивні, деструктивні та амбівалентні заздроці. Проте їх поділ на конструктивні та деструктивні є достатньо умовним з причини можливості швидкого переходу від одних до других [3, с. 6]. На нашу думку, заздроці слід розглядати як амбівалентне явище, тому традиційний поділ людей на заздрісних та незаздрісних є достатньо умовним і таким, що мало враховує сутність людської природи. Особливою характеристикою заздроців є схожість та соціальна близькість суб'єкта заздроців та заздрісника. Саме соціальна наближеність створює підґрунтя доступності аналізу життя іншої

людини, тим самим провокуючи виникнення несвідомої або свідомої рефлексії власних досягнень, потреб та особистісної дистанції від бажаного.

На думку М. Сілвера, Дж. Сабіні, В. Каста, Р. Нісбета, виникнення заздрощів пов'язане з самооцінкою, є механізмом її захисту. Однак емпірично це не доведено. Як зауважує К. Муздибаєв, якщо заздрощі виникають на фоні почуття неповноцінності, то вони стають своєрідним доповненням особистісних недоліків, забезпечують відчуття психологічної рівноваги та гармонії [3, с. 5].

Згідно дослідницьких даних Р. Нісбета та О. Д. Розенблата, заздрощі є досить поширеним соціальним явищем, впливають на дезорганізацію суспільства, домінування в ньому агресивності, недобррозичливості, некомпетентності, ліні тощо. Разом із тим вони деформують цілісний розвиток окремої особистості, сприяючи формуванню таких якостей, як тривожність, самотність, неадекватність [1, с. 270]. Цієї ж точки зору притримуються такі вчені: Г. Х. Зайдлер, Є. Т. Соколова, О. М. Леонт'єв, які вважають, що заздрощі пов'язані з нецілісною структурою Я-концепції.

А. Маслоу пов'язує деструктивні тенденції у розвитку Я-концепції з нездатністю людини до самоактуалізації [5, с. 34]. Ми вважаємо, що не відчують потреби у деструктивних заздрощах люди, які реалізуються протягом життя. Для них заздрощі можуть стати джерелом додаткової стимуляції до активності. Схожі думки знаходимо у теорії Е. Еріксона [2, с. 159].

За результатами досліджень К. Муздибаєва, І. Ільїна, В. Філіпенко, Л. Черняєва, Г. Шека заздрощі виявляються на рівні свідомості (як усвідомлення свого невігідного становища у порівнянні з іншими), емоційних переживань (як виникнення та наростання почуття роздратованості, злості, смутку) та поведінки (руйнування, знищення, атака на суб'єкта або об'єкта заздрощів).

К. Муздибаєв пропонує розглядати рівневу будову компонентів заздрощів, до якої відносить: соціальне порівняння, фрустрацію, почуття неповноцінності, ворожість (ненависть) до суб'єкта заздрощів, бажання нанесення йому шкоди. На думку І. Ільїна, в цьому переліку не вистачає ціннісного мотиву виникнення заздрощів, що дозволило б поєднати вищенаведені компоненти їх переживання [1, с. 271].

Вищесказане дозволяє нам зробити деякі узагальнення.

1. Заздрощі є складним системним утворенням, яке безпосередньо пов'язане із емоційно-вольовою та потребо-мотиваційною

сферами особистості. Тому до складу їх переживань слід віднести емоційний, мотиваційний і вольовий компоненти.

2. Заздрощі є почуттям, яке формується в ситуаціях несприятливого для особистості соціального порівняння і сприяють захисту самооцінки та ставлення до себе.

3. Заздрощі можна вважати екстерналізаційним процесом перенесення внутрішньої невдоволеності на міжособистісне спілкування та діяльність. Особливу роль тут відіграють механізми фрустрації та агресії.

4. У суб'єктів, які переживають почуття деструктивних заздрощів, гальмується вольова регуляція діяльності. Шляхи досягнення мети спрощуються на користь пасивного споглядання актуальної потреби або зосередженості на неповноцінному вольовому намірі, внаслідок чого може формуватися вороже ставлення до предмета (суб'єкта) заздрощів, поглиблюватися переживання власної неповноцінності та нереалізованості.

5. У заздрісника переважає орієнтація на стан виконання діяльності, а не на власне дію. Таким чином, можна зазначити, що вольовий компонент структури особистості є важливим у дослідженні проблеми заздрощів. Особам, що мають недостатньо розвинену волю, труднощі у подоланні перешкод на шляху до поставленої мети, орієнтовані на стан та мають неупорядковані особистісні досягнення, гіпотетично, може бути властиве почуття заздрощів.

6. Особистості, які здатні до повноцінної самореалізації, як правило, позбавлені суттєвого впливу заздрощів на специфіку їх життєдіяльності.

Отже, теоретичними положеннями, які були покладені нами в основу дослідницької програми вивчення переживань заздрощів у юнацькому віці стали:

а) уявлення про заздрощі як складне психологічне явище, цілісне утворення, яке поєднує в собі сфери самосвідомості, потреб і мотивів, емоцій і волі особистості;

б) розуміння необхідності комплексного вивчення заздрощів, їх природи, специфіки переживань;

в) необхідність вивчення уявлень людини про навколишній світ та осмислення своєї ролі у ньому;

г) доцільність дослідження індивідуальних особливостей цілісної моделі світосприймання особистості, яке ґрунтується на її уявленнях про місцезнаходження в системі міжособистісних стосунків та поглядах на цю проблему самого оточення (інфантильність позиції світосприймання вказуватиме на неадекват-

ність моделей світосприймання, неможливість системно організувати продуктивну діяльність, бути соціально значущим для оточення).

Авторська модель досліджуваного явища передбачає конструювання експериментальної роботи на основі наступних положень (основна концепція експериментальної роботи):

а) заздрощі як психологічний феномен поділяються на три основні види: конструктивні, деструктивні та амбівалентні, їх диференціація значно утруднена;

б) деструктивні заздрощі можуть переходити у депресивні (за І. Ільїним), що супроводжуватиметься вираженими проявами морального егоцентризму, егоїзму, депривації визнання, не сформованістю уявлень про людину та навколишній світ, ворожістю по відношенню до інших членів соціальної групи, низькою емпатійністю та високими проявами самоагресії;

в) конструктивні та амбівалентні заздрощі можуть приймати форми суперництва, захоплення, змагання та формують типології професійних, спортивних, сімейних, інтимних та особистісних заздрощів (їх прояви залежать від конкретної життєвої ситуації, уявлень особистості про дану ситуацію, її оцінку власних сил, умінь, формування відповідної вольової позиції);

г) основні сфери формування заздрощів це – самосвідомість, емоції, воля, потреби, мотиви; їх вивчення дозволяє проаналізувати заздрощі з точки зору когнітивного, афективного та поведінкового критеріїв.

Змінні емпіричного дослідження наступні: а) залежна змінна (ЗЗ) уособлює в собі структурно-функціональну модель переживання заздрощів, а саме, психологічні особливості самосвідомості особистості, її емоційно-вольової регуляції і потребо-мотиваційної сфери; б) незалежна змінна (НЗ) – створення експериментальних умов дослідження, які б сприяли проявам даних компонентів структурно-функціональної моделі переживання заздрощів (опитування, експеримент); в) контрольована змінна (КЗ) – балансування загальних умов проведення дослідження (перша половина дня, індивідуально-групової форма проведення); г) рандомізована змінна (РЗ) – створення у досліджуваних позитивної мотивації (зацікавленості) до участі в експерименті.

Особливості планування та проведення дослідження наступні:

а) стратегія дослідження – констатуюча та зіставлення;

б) вид плану – квазіексперимент; міжгрупові дослідження;

в) експериментальна вибірка складається із основної та експертної групи. До основної групи входять студенти 1 – 5 курсів Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Загальна кількість – 150 осіб. Експертна група складається із 100 осіб, дослідницька робота з якими передбачає проведення зовнішнього контролю експериментальних даних. Отже, способами контролю валідності експериментальних даних ми обрали приховану мету дослідження («сліпий метод») та експертну оцінку.

Пропонуємо варіанти планування дослідження у відповідності з обраними стратегічними планами:

1. Дослідження поодинокого випадку (ХО) – стратегія нашої роботи в цілому не передбачає вивчення поодиноких випадків проявів переживань заздрощів, проте орієнтація на комплексне дослідження психологічних характеристик учасників експерименту не заперечує доцільності опису їх індивідуальних психологічних портретів.

2. Дослідження експертної групи – ХО1О2, де О1 – аналіз символічних характеристик заздрощів; О2 – метод експертної оцінки емоційних характеристик заздрисності за методикою СУПОС – 8.

Основні напрямки, методи та методики експериментального вимірювання:

1. Асоціативні характеристики філософсько-символічних образів заздрощів – метод вільних асоціацій (метод статистичної обробки даних – кластер-аналіз).

2. Експертна оцінка емоційних переживань заздрисника (методика СУПОС – 8).

3. Вивчення ієрархії потреб і ступеня їхньої задоволеності (методика діагностики міри задоволеності основних потреб).

4. Дослідження змістової сторони спрямованості особистості, її ставлення до навколишнього світу, до себе, основи світогляду, ядро мотивації, життєвої активності, основи життєвої концепції (методика вивчення ціннісних орієнтацій М. Рокіча).

5. Аналіз мотиваційно-ціннісної структури особистості (ставлення до явищ, життєвих фактів, об'єктів і суб'єктів, вивчення життєвих цінностей) (тест визначення морфологічних цінностей В. Ф. Сопова та Л. В. Карпушиної).

6. Оцінка сформованого локусу контролю респондента в умовах різних життєвих ситуацій (методика вивчення рівня суб'єктивного контролю (РСК)).

7. Вивчення індивідуальних диспозицій – «орієнтації на дію» та «орієнтації на стан», які постають у ролі механізмів особистісної саморегуляції (опитувальник «Шкала контролю за дією» (НАКЕНР – 90) Ю. Куля).

8. Вивчення самооцінки актуального психічного стану (анкета самооцінки психоемоційного стану (СУПОС – 8)).

9. Аналіз особливостей самоактуалізації особистості (тест самоактуалізації (САТ)).

За результатами проведеної дослідницької програми нами отримано три групи емпіричних даних:

а) дані дослідження експертної групи (аналіз смислових образів заздрощів у свідомості сучасної молоді; уявлення про психоемоційний стан заздрісника);

б) дані індивідуального обстеження, на основі яких буде побудовано психологічні портрети заздрісників;

в) групові дані дослідження основної експериментальної групи.

На даний момент, за результатами проведеної роботи, ми отримали можливість побудувати психологічний портрет особистості заздрісника, в першу чергу такого, який схильний до утворення деструктивних заздрощів.

Висновок. Проблема психологічного аналізу заздрощів є різноплановою і потребує комплексного вивчення. Саме це зумовило структуру запропонованої для обговорення програми емпіричного дослідження, визначило її стратегію та тактику.

Кількісний та якісний аналіз інформації дозволяє стверджувати про існування цілої низки неспецифічних закономірностей, які в цілому характеризують заздрощі і заздрісну особистість. Тому доцільно говорити про можливість впливу на це явище, а в ідеалі запобігання його деструктивних проявів. На це спрямовані наступні етапи нашої дослідницької роботи.

Список використаних джерел

1. Бескова Т. В. Взаимосвязь ценностных ориентаций личности и ее склонности к зависти / Т. В. Бескова // Ученые записки. Психология. Педагогика. – № 3 (11). – С. 269 – 271.
2. Гордієнко В. Психологія особистості в біографіях, портретах, подіях / В. Гордієнко, Л. Коpecь. – К. : Києво-Могилянська академія, 2007. – С. 159.
3. Муздыбаев К. Психология зависти / К. Муздыбаев // Психологический журнал. – 1997 – № 6. – С. 3 – 11.
4. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий / К. К. Платонов. – М., 1981. – 209 с.

5. Розов В. Ю. Адаптивні антистресові технології: Навчальний посібник / В. Ю. Розов. – К. : Кондор, 2009. – С. 34.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Beskova T. V. Vzaimosvjaz' cennostnyh orientacij lichnosti i ee sklonnosti k zavisti / T. V. Beskova // Uchenye zapiski. Psihologija. Pedagogika. – № 3 (11). – S. 269 – 271.
2. Gordijenko V. Psihologija osobystosti v biografijah, portretah, podijah / V. Gordijenko, L. Kopec'. – K. : Kyjevo-Mogylyans'ka akademija, 2007. – S. 159.
3. Muzdybaev K. Psihologija zavisti / K. Muzdybaev // Psihologicheskij zhurnal. – 1997 – № 6. – S. 3 – 11.
4. Platonov K. K. Kratkij slovar' sistemy psihologicheskikh ponjatij / K. K. Platonov. – M., 1981. – 209 s.
5. Rozov V. Ju. Adaptyvni antystresovi tehnologii': Navchal'nyj posibnyk / V. Ju. Rozov. – K. : Kondor, 2009. – S. 34.

Vasylychenko A.V. The study of envies' feelings in adolescence. In the article the author published the author's research program, which aims to explore the experiences of envy in adolescence as a sensitive period of their achievements realizing and the formation of attitude towards somebody's success in life. Building the strategy and tactics of the research, we proceeded from the fact that envy formation is a complicated, holistic system formation, the psychological nature of which reflects the peculiarities of a man's self-consciousness, its needs, motivational, emotional and volitional spheres. In this connection, a particular attention was paid to the young men's deep semantic representations of envy, the research of psychological characteristics of adolescence needs and motives, as well as the specific emotional and volitional manifestations at this age period. Generalization and extrapolation of obtained information will let to create a psychological portrait of those who have expressed nonspecific psychological symptoms of envy that are reflected in the levels of behavioral, cognitive and emotional manifestations.

Key words: envy, self-awareness, self-realization, frustration of needs, emotional instability condition, ambivalent feelings of envy, degradation behavior, identity.

Отримано: 22.08.2013 р.